

SOCIAL INEQUALITIES AND THE EFFECT OF EDUCATION IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

Andreea-Mihaela CILIBIU

“Constantin Brancusi” University of Targu-Jiu, Romania

e-mail: *andreamihaela.cilibiu@gmail.com*

ABSTRACT

THE AIM OF THIS ARTICLE IS TO PRESENT THE THEORIES ON SOCIAL INEQUALITIES AND THE EFFECT OF EDUCATION ON THEM, STARTING FROM THE CLARIFICATION OF THE CONCEPTS OF "SOCIAL CLASS" AND "SOCIAL STRATIFICATION".

THE ISSUES DISCUSSED ARE RELATED TO THE RELATIONSHIP THAT IS ESTABLISHED BETWEEN THE EQUALITY OF EDUCATIONAL OPPORTUNITIES AND THE EQUALITY OF SOCIAL OPPORTUNITIES, GIVEN THAT SOME RESEARCHERS SEE IN EDUCATION A MEANS OF REDUCING SOCIAL INEQUALITIES, WHILE OTHERS HAVE REJECTED THIS THEORY OR THEY'VE EVEN CONSIDERED THAT EDUCATION ITSELF TENDS TO EXPOSE AND REINFORCE EXISTING INEQUALITIES.

KEY WORDS: SOCIAL INEQUALITIES, EDUCATION, GLOBALIZATION, SOCIAL CLASS, SOCIAL STRATIFICATION, EDUCATIONAL OPPORTUNITIES, SOCIAL OPPORTUNITIES

1. INTRODUCERE

Pentru a putea lua în discuție inegalitățile sociale și efectul educației cu privire la acestea, este necesar să pornim de la ce reprezintă *clasa socială* și la ce se referă *stratificarea socială*.

„Pentru Karl Marx – scrie Anthony Giddens – clasa reprezintă un grup de oameni care se află într-o relație comună față de mijloacele de producție – mijloace cu ajutorul cărora își câștigă existența”, referindu-se aici la „condițiile obiective care permit unora să beneficieze de un mai mare acces la recompensele materiale decât alții”, în timp ce, în opinia lui Max Weber „diviziunile de clasă derivă nu numai din controlul sau lipsa de control a mijloacelor de producție, ci din diferențele economice care n-au nimic de-a face în mod direct cu proprietatea”. (Anthony Giddens, 2000, pp. 268 - 270).

Avem, așadar, *clasa de sus sau superioară* (formată din cei mai bogați membrii ai comunității, fie că vorbim de moștenitori, fie de cei recent îmbogățiți, cu educație aleasă, absolvenți ai unor instituții de învățământ superior de elită), *clasa mijlocie de sus* (afaceriști sau profesioniști cu venituri mari – și acești au la bază o educație aleasă care nu au absolvit neapărat instituții de elită), *clasa mijlocie de jos* (micii proprietari, comercianți, profesori cu venituri bune – indivizi educați, preocupați de cultivarea spiritului civic), *clasa muncitoare* (cei din domeniul serviciilor, vulnerabili la șomaj, criză economică – absolvenți de regulă ai școlii medii), *clasa de jos* („săracii” – muncitori, șomeri, indivizi ai comunităților rurale). (Dumitru Otovescu, 2009, pp. 359-360).

Pe de altă parte, stratificarea poate fi definită ca „inegalități structurale între diverse grupuri de oameni” (Anthony Giddens, 2000, pp. 264)., acesta însă nu trebuie confundată cu diviziunea societății în clase. Stratificarea socială se referă la „inegala distribuire a drepturilor și privilegiilor, a trebuințelor și responsabilităților, a gratificațiilor și privațiunilor, a puterii sociale și influențelor printre membrii unei societăți”. (P. Sorokin apud Dumitru Otovescu, 2009, p. 362). Așadar, „puterea (capacitatea de realizare a propriilor scopuri în sistemul social), prestigiul profesional și social, proprietatea (drepturile asupra bunurilor și serviciilor), venitul sau bogăția, nivelul de instrucție, poziția în comunitatea locală, situația familială și etnică, satisfacțiile personale ș.a. sunt printre cele mai cunoscute valori care fundamentează stratificarea socială”. (Dumitru Otovescu, 2009, p. 365).

2. INEGALITĂȚILE SOCIALE ȘI EFECTUL EDUCAȚIEI ÎN CONTEXTUL GLOBALIZĂRII

Educația este privită uneori ca „marele egalizator al condiției umane, sursa de echilibru a acestei mașinării care este societatea ... pentru că educația face mult mai mult decât să scadă ostilitatea săracilor față de bogați, educația previne sărăcia”. (Horace Mann, 1850 apud Denizia Gal, 2002, p. 21)

Dacă acest lucru ar putea fi adevărat într-o oarecare măsură la nivel individual (individul mai educat și instruit are posibilitatea ca undeva în viitor să nu mai fie atât de sărac), la nivelul grupărilor sociale, nu se mai poate pune problema în acest fel, întrucât „dacă fiecare persoană aparținând clasei sărace va face mai multă școală, nu înseamnă că fiecare va deveni mai bogată și va ajunge în clasa de mijloc”. (Denizia Gal, 2002, pp. 21-22)

Cert este faptul că „între structurile sociale și educația școlară există un raport biunivoc de determinare: educația școlară are efect asupra poziției stratului sau clasei sociale în structura ierarhică a societății (nivelele superioare ale straturilor sociale includ și nivele superioare de școlaritate) și în același timp nivelul șanselor de acces educațional ale unui individ este dependent de situarea sa într-un anumit strat sau clasă socială”. (Denizia Gal, 2002, p. 23)

Inegalitatea șanselor și, implicit, oportunitățile educaționale în raport cu oportunitățile sociale sunt aspecte esențiale care trebuie, de asemenea, aduse în discuție.

Premisa de la care pornim este aceea că „în ciuda consensului valoric asupra dezirabilității egalității de șansă în educație, starea de fapt a sistemelor educaționale este caracterizată încă de inegalitate”. (CEDU 2000+, 2004). Această inegalitate se referă la: *inegalitățile rural/urban* în accesul la învățământul superior, deși clivajul rural – urban s-a diminuat; *stratificarea socială, inflația diplomelor, diferențierea și segregarea școlilor* – în școli deficitare și școli de elită în care accesul este limitat, și astfel accesul diferențiat la o educație de calitate; *impactul mediului social și familial; distribuția și utilizarea capitalului social*; ori simpla *transmitere din generație în generație a inegalităților socioeconomice*. Așadar, „axele inegalităților școlare pot fi măsurate astfel de-a lungul cuplurilor polare centru-periferie, rural-urban, romi-neromi”, iar arhitectura sărăciei este una complexă și dinamică și la fel este și arhitectura inegalităților școlare care o reflectă”. (CEDU 2000+, 2004).

Relația dintre egalitatea oportunităților educaționale și egalitatea oportunităților sociale a fost și este una intens dezbătută, unii teoreticieni văzând în educație un mijloc de diminuare a inegalităților sociale, în timp ce alții au infirmat această teorie sau chiar au considerat că înseși „educația tinde să exprime și să reafirme inegalitățile existente, în mult mai mare măsură decât încearcă să le schimbe”. (Anthony Giddens, 2000, p. 454).

Pentru a răspunde la întrebarea: în ce măsură „educația universală va contribui la reducerea disparităților de avere și putere, formând tinerilor calități care să le permită să-și găsească un loc apreciat în societate”, Anthony Giddens aduce în discuție cercetările unor renumiți sociologi ale căror concluzii sunt de actualitate și astăzi. Astfel, James Coleman – considerând că nu resursele materiale erau importante pentru performanțele școlare, ci mediile de proveniență ale elevilor – a ajuns, în urma cercetărilor, la concluzia că „inegalitățile impuse copiilor de către familia lor, cartierul și tovarășia dimprejur sunt duse cu ei, devenind inegalitățile cu care se vor confrunta ca adulți, la sfârșitul școlii”. (Coleman și alții, 1966, p. 325 apud Anthony Giddens, 2000, p. 455). „Existau totuși, scrie Giddens, și unele dovezi că elevii din mediile defavorizate, care aveau prieteni apropiați în rândul celor bine situați, se numărau printre cei cu rezultate școlare mai bune”. (Anthony Giddens, 2000, p. 455).

Ulterior, spre deosebire de Coleman, sociologul Michael Rutter concluzionează că „diferențele de organizare și atmosferă din școli pot contrabalansa influențele exterioare asupra performanțelor școlare. Îmbunătățirea calității predării, climatul social al școlii și structura muncii școlare pot ajuta copiii din mediile defavorizate să-și îmbunătățească performanțele”. La aceste concluzii ajunge și Coleman, dar ceva târziu. (Giddens, 2000, p. 456).

După analizarea tuturor cercetărilor în domeniul educației și inegalității, Christopher Jencks aduce din nou în prim plan teoria conform căreia „reușita educațională și ocupațională sunt determinate în principal de mediul familial și de factori extrașcolari și că reformele educaționale pot avea în sine doar efecte minore asupra inegalităților existente”. (Giddens, 2000, p. 456).

După părerea noastră, toți acești factori descriși de sociologi – micro-socialul (grupul de apartenență, familia, climatul social al școlii, calitatea și structura spațiului educațional), macro-socialul (realitatea socială, economică), dar și reformele educaționale riguros elaborate și puse în practică, influențează decisiv șansele de reușită ale elevilor pe plan educațional și social, toate coroborate conducând efectiv la succesul educațional și ocupațional al acestora.

Dar nu trebuie uitat faptul că „școala, prin politicile de egalizare a oportunităților educaționale, se poate constitui într-un instrument al reducerii inegalităților sociale doar în măsura în care aceste inegalități sunt diminuate la rândul lor prin politici sociale și economice care vizează acest scop”. Altfel spus, „reducerea inegalităților sociale contribuie la reducerea inegalităților școlare care la rândul ei se răsfrânge pozitiv asupra șanselor de viață ale indivizilor”. (CEDU 2000+, 2004)

Societatea contemporană se confruntă cu noi provocări în domeniul educației, generate de toate transformările pe care globalizarea le implică, creând neconcordanțe între educație și alte sectoare sociale. „Internaționalizarea și apoi globalizarea educației reprezintă o componentă a globalizării și, prin urmare, efectele pozitive și negative se resimt și în acest domeniu”, dar, în cazul acesta, „beneficiile sunt de anvergură în domeniul cunoașterii, universalizării unora dintre finalități, (re)orientării spre viața practică, transferului de metode, (re)definirii competențelor”. (Adrian Gorun, 2010, pp. 122-123)

Este îndeobște cunoscut faptul că fenomenul globalizării a însemnat „importuri și exporturi de valori și non-valori” (Adrian Gorun, 2010, pp. 122-123), cu efecte pozitive și negative asupra modului de viață al indivizilor și al societății. Așa cum bine sublinia Stiglitz, acest fenomen nu a adus avantaje pentru toată lumea. „Globalizarea – scrie acesta – așa cum se desfășoară în prezent nu este benefică pentru mulți dintre săracii lumii acesteia. Nu este benefică pentru mediul înconjurător. Nu este benefică pentru stabilitatea economiei mondiale”. Mai mult, „sărăcia s-a amplificat, iar veniturile s-au diminuat drastic”. Pe de altă

parte, însă, globalizarea a adus „beneficii uriașe”, „a contribuit la îmbunătățirea stării de sănătate a oamenilor, precum și la intensificarea luptei duse de societatea civilă pentru democrație și dreptate socială. Nu globalizarea constituie problema, ci modul în care ea s-a desfășurat până în prezent”. (Joseph E. Stiglitz, 2005, p. 329)

Pornind de la premisa că „globalizarea poate fi înfăptuită astfel încât să fie exploatat potențialul benefic al acesteia” (Stiglitz, 2005, p. 331), Stiglitz subliniază necesitatea existenței globalizării și oferă *soluții* (Stiglitz, 2005, pp. 340-376) pentru obținerea rezultatelor dezirabile din partea acesteia: crearea unor instituții internaționale publice care să impună regulile și voința colectivă a statelor lumii; schimbarea conducerii instituțiilor internaționale (Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Organizația Mondială a Comerțului) și a principiilor guvernatoare, modului de lucru și al procedurilor aplicate, insistând pe modul în care sunt repartizate locurile la masa deciziilor, în funcție de puterea economică; creșterea gradului de transparență al instituțiilor internaționale prin renunțarea la luarea deciziilor cu ușile închise, acestea fiind acuzate de „secretomanie” care permite promovarea intereselor personale, ascunderea greșelilor, chiar subminarea democrației; reforma F.M.I. și a sistemului financiar internațional prin limitarea competențelor acestei instituții și revenirea la misiunea inițială, aceea de gestiune a situațiilor de criză, pentru a putea crește răspunderea acestei instituții; reforma Băncii Mondiale și a asistenței pentru dezvoltare, înlocuirea principiului condiționării cu cel al selectivității, permițându-le țărilor în curs de dezvoltare cărora li se acordă sprijin să-și aleagă singure strategia de dezvoltare, anularea datoriilor pentru a putea permite dezvoltarea; reforma O.M.C. și necesitatea existenței unui echilibru între priorități – „echilibru în considerarea intereselor țărilor în curs de dezvoltare, echilibru în considerarea preocupărilor care nu sunt legate numai de sfera comerțului, cum ar fi cele privitoare la mediul înconjurător”. (Stiglitz, 2005, p. 376) „Reformele pe care le-am amintit – scrie Stiglitz – vor conduce la așezarea globalizării pe baze mai juste și la o creștere vizibilă a nivelului de trai al celor săraci în special.” (Stiglitz, 2005, p. 376)

Dacă, pe de o parte, globalizarea poate fi considerată o „forță de propagare a binelui” prin toate beneficiile pe care aceasta le-a adus, pe de altă parte, situația multor indivizi s-a agravat, „locurile lor de muncă fiind desființate, iar traiul devenind mai nesigur (...). Și-au văzut democrațiile subminate, iar culturile erodate”. Astfel, Stiglitz atrage atenția asupra necesității conștientizării greșelilor făcute și asupra imperativității reformelor; în caz contrar, „acest proces nu numai că nu va reuși să încurajeze dezvoltarea, dar va continua să producă sărăcie și instabilitate”. (Stiglitz, 2005, p. 378)

3. CONCLUZII

În timp ce unii teoreticieni văd în sistemul educațional chiar o formă de perpetuare a sărăciei, accesul la educație este considerat de mulți analiști un pas primordial în preîntâmpinarea riscului de sărăcie și excluziune socială.

Situație similară se constată și în cazul relației dintre egalitatea oportunităților educaționale și egalitatea oportunităților sociale, unii teoreticieni văzând în educație un mijloc de diminuare a inegalităților sociale, în timp ce alții au infirmat această teorie sau chiar au considerat că înseși educația are tendința să expună și să întărească inegalitățile existente.

Totodată, există un raport de interdependență între structurile sociale și educația formală: indivizii cu un nivel superior de educație se situează în straturi sau clase sociale superioare.

Considerăm că educația poate să contribuie la diminuarea inegalităților sociale, fiind o condiție prealabilă - esențială, dar nu suficientă, necesitând o implicare reală nu numai din partea instituțiilor de învățământ, ci și a tuturor instituțiilor sociale, economice sau politice.

Însuși fenomenul globalizării - sub multitudinea de dimensiuni prin care se manifestă: globalizarea ideilor, cunoașterii, a societății civile – necesită o regândire. Așadar, problema care se pune astăzi în privința globalizării se referă la modalitatea prin care aceasta poate și trebuie să fie reformată, astfel încât să-și atingă obiectivele dezirabile și cum pot fi extinse beneficiile incontestabile ale acesteia asupra tuturor indivizilor și asupra tuturor statelor, fie ele dezvoltate, în curs de dezvoltare sau cel mai puțin dezvoltate.

BIBLIOGRAFIE

- CEDU 2000+, *Egalitatea oportunităților educaționale: concept și politică școlară în context românesc* - masă rotundă organizată de CEDU 2000+ - *Educația în comunitățile dezavantajate*, București, 28 aprilie 2004;
- Coleman, James S. – et al., *Equality of Educational Opportunity*, Washington DC, US Government Printing Office, 1966;
- Gal, Denizia, *Educația și mizele ei sociale*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002;
- Giddens, Anthony, *Sociologie*, București, All, 2000;
- Gorun, Adrian, *Educația încotro? Modele de administrare a sistemului educațional*, Ed. Academica Brâncuși, Târgu-Jiu, 2010;
- Otovescu, Dumitru, *Sociologie generală*, Ed. a V-a, Beladi, Craiova, 2009;
- Stiglitz, Joseph E., *Globalizarea. Speranțe și deziluzii*, Ed. Economică, București, 2005.